

ВЕЛИКИЙ РОМАН

АНДРІЙ КУРКОВ

Харків
«ФОЛІО»
2023

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Автор висловлює щирю подяку за допомогу і підтримку при написанні цього роману:

Гражині Мартінайтенє, Альгїрдасу Кумжі, Томі Кумженє, Аудрюсу Сяурусєвічусу, Пятрасу Вайтекунасу, Руті Малікенайте, Віргїніюсу Стролі, Йонасу Басалїкосу, Лаурасу Лучюнасу, Владасу Лучюнасу, Сїгуті Лучюненє, Ромуалдасу Баурі, Ігорю Майстрєнку, Рамунасу Вішняускасу,

Франсуа Деверу, Ніколь з Лілля, Колєтт Деблє, Марку Саньолу, Мішєлю Сїгалла,

Світлані Азаровій, Сташєку Новаку, Марюсу Януконїсу, Інгрїді, Асті, Елізабет Шарп, Рїмантасу, Кястутїсу Масальскїсу, Андрюсу,

добрим жителям англїйського графства Кєнт, особлїво Майку і Джакї Шарп,

Ерїку Ле Бруну, Людовїку Пасков'яку, Шарлю Дєлькуру,

Адольфасу Терєзіусу.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Розділ 1. ШЕШТОКАЙ. 20 ГРУДНЯ 2007 РОКУ

Земля не сліпа, вона свої очі навіть на ніч не заплющує. Дивиться величезними зіницями — океанами, морями й озерами — в темряву, в небо! Все бачить і все віддзеркалює. І тільки ніхто не знає, мабуть, чи зберігає вона побачене в пам'яті. Й якщо береже, то як? І де її пам'ять криється? Можливо, через ось такі безмовні запитання людина часто вважає себе очима землі і намагається зберегти побачене, переказати його, занотувати та сховати в архіви. І так людина намагається писати історію землі, хоча насправді пише лише історію, побачену власними очима.

Людина звикла довіряти своїм очам, своїм вухам, своїй пам'яті.

Але одна річ — людський погляд, а зовсім інша — погляд землі, бездонний і нескінченний. У ньому легко потонути і думками, і тілом. У ньому — в цих океанах, морях та озерах — уже потонули мільйони людей. І тих, хто намагався писати історію землі, насправді нотуючи лише свою власну історію, і тих, хто не намагався.

Є одна велика різниця між поглядом землі та поглядом людини. Земля завжди дивиться вгору, в небо, а людина — навколо себе, іноді вдалину, іноді в небо, коли відчуває на собі чийсь погляд, що вигулькує звідти. Земля дивиться в небо завжди. Землі байдуже все, крім того, що нагорі, над нею. А над нею завжди воно — то синє, то чорне, то сіре. А ще іноді сонце, іноді хмари, іноді миготливий вогник авіалайнера чи блискуча точка засланого людьми, зробленого ними ж із блискучого металу космічного шпигуна з узагальнюючою назвою «Супутник», що рухається по між зір. Ці «супутники» — єдина спроба людства розгорнути свій погляд униз, на землю. Мабуть, перші вчені мріяли, щоб погляд

землі та «погляд» супутника колись зустрілися. І щоб супутник сфотографував реакцію землі на цей жарт розумних людей. Перші вчені вже померли. А наступні забули або не знали про задум перших. Вони намагалися за допомогою супутників розгледіти всі стежки в лісах і всі кораблі, особливо військові, на морях. І не було для них серйознішої перешкоди в своєму спогляданні землі, ніж важкі, навантажені снігом хмари, що поспішають укрити землю білосніжною шубою, щоб могла вона перезимувати в теплі.

Ось і цього разу супутнику, що пролітав над Східною Литвою, нічого не вдалося розгледіти. Він навіть не помітив, як гарно на землю, вже місяць, як укриту снігом, падає новий.

20 грудня 2007 року, близько опівночі, хмари, звільнившись від снігового вантажу, очистили небо над лісом біля містечка Анікщяй. Полетіли на «дозаправку». І ліс, обтяжений новим снігом на лапах ялинок і кронах сосен, перестав шуміти, затих і прислухався. Над засніженими кронами високих струнких сосен на єдиному в цьому лісі пагорбі блимав червоний вогник маяка. Таким же червоним мерехтінням згори, з-під насупленого грудневого неба, йому відповідав літак у небі. Чужий літак, який не з цієї землі злетів і не на цю землю сяде.

Земля, що підживлювала коріння цього лісу, була не настільки мала, щоб не знайшлося місця для злітної смуги. Але і не настільки велика, щоб завантажити власними жителями свої ж літаки. Не можна ж зобов'язати кожного литовця раз на місяць купувати собі авіаквитки і кудись летіти. Не можна і небезпечно. Та й навіть, якщо є море, річки, озера, якщо є човни та кораблі?! І навіть високий маяк із червоним вогником посеред Анікщяйського лісу за триста кілометрів від морського узбережжя! Є і залізниця, і навіть вузькоколіяка є, якою з Анікщяя до Паневежиса можна доїхати. Є все, щоб почуватися вільним і через це почуття відмовитися від поспіху. Вільні люди нікуди не квапляться. Тому і спізнитися не можуть. Не поспішають і частіше дивляться собі під ноги. Тому й спотикаються рідше.

20 грудня 2007 року за чверть до опівночі до шлагбауму біля села Шештокай, що загубилося десь поміж Кальварією та Лаздіяєм на самому краєчку литовської землі, далеко від Анікщяйського

лісу, без поспіху підійшов якийсь старий. Підійшов упевненою, але по-особливому хиткою ходою. Підійшов і зупинився кроків за п'ять, прямо на дорозі, яку цей шлагбаум своєю смугастою стрілою перегороджував.

У будиночку, пофарбованому в зелене, що стояв ліворуч, світилося два вікна. Домашнє, трохи приглушене світло падало з них на засніжену дорогу. І навіть смугастий шлагбаум виблискував, хапаючи на собі рикошет віконного світла, що вдаряється спочатку об сніг, а відтак розкидає свої жовті бризки найближчими до вікон околицями.

Двері рипнули. Вийшов на дерев'яний поріг прикордонник без шинелі. Задер голову догори, поглянув на лампочку, що висіла під дашком. Потягнувся до неї двома руками. «Мабуть, замерзла!» — подумав він. І, схопившись лівою рукою за патрон, а правою — за лампочку, повертів її туди-сюди. І спалахнула лампочка, розбужена руками прикордонника. А той, задоволений своїм досягненням, усміхнувся, вдихнув морозне повітря та видихнув його парою. З півхвилини він старанно робив вигляд, що не помічає старого, котрого раптове світло лампочки примусило примружитися й озирнутися. Але потім прикордоннику стало незручно і він звернув на стороннього свій погляд, кивнув. Старий, котрий спостерігав за прикордонником, кивнув у відповідь і, витягнувши з кишені короткого сірого пальта з піднятим коміром старомодний кишеньковий годинник, відкинув накривку циферблата. Вісім хвилин до півночі.

— Може, зайдете? — спитав ввічливо прикордонник.

— Може, й зайду, — відказав старий, але з місця не зрушив.

— Та заходьте вже, — повторив своє запрошення військовий. — У нас і чай є, і дещо міцніше!

— Що ж це таке? — здивувався вголос старий. — Ви всіх без винятку готові до себе запрошувати? Та й хіба дозволено пити на кордоні?

— Сьогодні можна, — зітхнув прикордонник. — Сьогодні такий день, що можна.

І він відчинив двері, зайшов у будиночок й огледівся. Стариган піднявся трьома сходинками, акуратно заносючи над кожною

праву ногу, що негнулася в коліні і закінчувалася не важким черевиком, як ліва, а гумовим підбором, прибитим до дерев'яної щиколотки.

У великій кімнаті прикордонної застави пахло корицею та гвоздикою. На маленькій електроплитці пускав із носика пару синій емальований чайник. На підвіконні між двох вазонів зі старими алое стояла приземкувата, не вища за самі вазони, пляшка «Жальгіріса». Поруч — маленькі чарки. А на стіні над письмовим столом висів портрет президента Адамкуса.

Старий перевів погляд із президента на трьох прикордонників. Похитав головою.

— Хто ж так кордон охороняє? — здивовано спитав він.

— Ми закриваємося, — сумним, безбарвним голосом пояснив незнайомий офіцер і розвів руками, показуючи, що більше він нічого вдіяти не може.

— Кордон закриваєте? — перепитав старий.

— Навпаки. Відчиняємо. А от прикордонний пункт більше не потрібен, — сказав інший прикордонник.

— І куди вас переводять?

— Кого куди, — зітхнув третій. — А я, вочевидь, поїду за нього, за кордон, — він кинув не дуже радісний погляд у вікно.

— Либонь, є ж такі країни, в яких бракує прикордонників, — задумливо промовив старий знову після недовгої паузи. — Але ці країни або хворі, або великі... Або і те й інше!

Розділ 2. ХУТІР ПІЄНАГАЛІС. НЕПОДАЛІК ВІД АНІКЩЯ

Дід Йонас, зайшовши в будинок із двома цеберками, повними чистого оксамитового снігу, зупинився на гумовому килимку.

Світло коридорної лампочки відсвічувало в калюжах, що розповзлися довкола виставлених під стіною у вільному напівпорядку черевиків і чобітків. З пари чоловічих коричневих черевиків стирчали все ще стиснені судою морозу шнурівки.

Опустив старий Йонас відра перед собою. Підняв мітлу, що лежала тут же, біля дверей, обмів нею сніжок зі своїх чобіт і відразу ж перевзувся в сірі фетрові капці більшого, ніж треба, розміру. У них можна було човгати підлогою, не підіймаючи ноги. І дід Йонас, підхопивши цеберка зі снігом, «прослизнув» коридором до перших дверей зліва, дерев'яних і безліч разів фарбованих у різний колір, через що в усіх гостей цього затишного хутірського будиночка з'являлося враження, що такі двері можуть провадити тільки в інший, паралельний світ. Якщо придивитися до них, то зшкрябана фарба в різних місцях видавала їхнє червоне, біле і навіть синє минуле. Хоча якось дід зафарбував їх благородною зеленою фарбою, не яскравою, матовою. Все інше в коридорі було «оновленим» на вимогу внучки Ренати, котра жила на власній половині господи, за зовсім звичайними, але також добротними, не фарбованими дерев'яними дверима праворуч у коридорі. За її дверима дзвенів сміх, чулися молодечі голоси.

Дід Йонас повернувся в коридор зі шваброю. Витер підлогу навкруги. Посміхнувся, збагнувши по взуттю, що за овальним столом у вітальні Ренати зібралось цього вечора шестеро, якщо рахувати й її саму. Зібралися три пари. Отже, будуть мріяти. Що вони там святкують?! До Нового року ще десять днів! Могли б і зачекати.

* * *

— Нам потрібен капелюх! Піди попроси у діда! — Вітас втупився бешкетним і водночас вимогливим поглядом у Ренату.

— Він капелюхів не носить! Ну гаразд!

Рената постукала в зелені двері.

— Діду, можна? — гукнула вона і потягнула за ручку.

Зазирнула. Дід Йонас сидів у кріслі під вікном. Над головою світилася лампочка торшера. На носі — окуляри в кістяній оправі дивного, майже бурштинового кольору. В руках — книга.

— Можна у тебе каструлю узяти?

— Бери! А що варити будеш?

— Майбуття, — пожартувала Рената і пройшла в його кухню, в якій пательні, каструлі й інші ємності та пристосування для приготування їжі висіли, зачеплені за довгі та загнуті догори цвя-

хи, вбиті в колоди стіни рядами аж до самої стелі. Вони немов прикрашали невелике та трохи присадкувате віконце, яке абсолютно не було схоже на інші вікна в їхньому будинку.

Це віконце трохи скидалося на середньовічну бійницю, немов той, хто задумав цей будинок, вважав кухоньку останнім бастіоном. Або ж розмір вікна свідчив про небажання господаря, щоб за ним могли знадвору спостерігати за трапезою?!

Рената зняла з цвяха велику каструлю і забрала до себе.

Дід Йонас відклав книжку на широкий підлокітник крісла, піднявся і собі зазирнув у кухню, де під віконцем на дерев'яній підлозі в двох відрах танув сніг.

Старий дивився на вже потемнілий від домашнього тепла сніг, який готується стати водою, що потім перетвориться на чай. Дивився і намагався відчутти смак сніданку на своєму язичку. А язичок «мовчав», як справжній, вірний присязі солдат ворожої армії, узятий у полон. Він не видавав навіть натяку на смак. Він, язичок, і так був непридатним і щодо смаку їжі «підсліпуватим». Звісно, це через старість. Нічого від язичка не добившись, Йонас підійшов до вмивальника і все зрозумів: він сьогодні не снідав! Адже якщо б снідав, то обов'язково помив би за собою тарілку і тепер вона сушилася б на залізній решітці якраз на рівні його очей. А навіть якби й не помив, то лежала б вона, тарілка, в раковині вмивальника!

— Дивно, а голоду немає! — прошепотів старий.

Озирнувся на холодильник, перевів погляд на кошик із картоплею під міцним дубовим столом. Погляд сам перестрибнув на віденський стілець, крихкий, тоненький, але який вже років із сімдесят, а то і більше жив в їхньому будинку. Звідки ж він узявся?!

Йонас присів на нього, вперся ліктями в стільницю.

І згадав, як на цьому стільці сидів восени сорокового року минулого століття радянський офіцер і випишував Йонасу, тоді ще підлітку, якийсь папір, за яким його мали відразу ж забрати в Червону армію. А потім цей офіцер випитував довго дорогу до Біржай¹. І Йонас, насилу розуміючи російську, малював йому план стежки через ліс до битого шляху, який мав би вивести цю-

---

¹ Біржай — містечко в литовській Аукштайтії.

го офіцера до іншої дороги, що веде саме туди, куди йому було треба. А потім стілець зник. Мати затигла його на горище, щоб ніхто з чужих більше не сідав за їхній старий стіл. Самі вони, коли сідали їсти, приносили сюди дві дошки і клали їх на табуретки по обидва боки столу. Згадав Йонас, як потім ще кілька разів приходили до них сов'єтські, але довго не затримувалися. «Що це у вас за убогість така! Навіть сісти ніде! — сказав якось один із них здивовано. — А будинок великий! Мабуть, у ньому раніше пан жив!»

«Так, жив пан, та ми його прогнали!» — відповів тому офіцерові батько Йонаса Вітас. «Правильно зробили!» — схвалив офіцер і пішов, так і не пояснивши мету свого візиту. А коли пішов він, батько Йонаса Вітас усміхнувся. Адже будинок цей його батько збудував. Якби дізнався про це офіцер, може, і прогнав би Вітаса разом із дружиною і сином із дому кудись на Сибір. Але цього не сталося.

* * *

— Ну що, каструлю до бою! — з посмішкою на веснянкуватому обличчі заявив рудий Андрюс і, обвівши всіх змовницьким поглядом, простягнув руку, схопив за горло пляшку бальзаму «Три дев'ятки». — Перевіримо свою вдачу?

Чарки наповнилися напоєм бурштинового кольору.

Рената роздала ручки й аркуші паперу, вирвані з кишенькового нотатника. Кожен написав щось на своєму аркуші, згорнув його і кинув у каструлю.

— Ось тепер можна! — Андрюс акуратно взявся за ніжку своєї чарочки. — За удачу!

Присутні за столом «торкнулися» один одного поглядами і пригубили тягучий, міцний бальзам.

— Я перша! — заявила Інґрида і тут же витягнула з каструлі згорнутий папірець. Поклала його біля себе на стіл, не розгортаючи.

Потім уже витягли по фанту і Клаудіус, і Вітас із Ренатою, й Андрюс, і Барбора.

У вітальні раптово стало тихо. Тільки годинник на стінці — жартівливий, подарований Ренаті друзями шість років тому на

повноліття, в якому стрілки рухалися порожнім циферблатом, а цифри, немов зірвавшись зі своїх місць, «лежали» внизу купою одна на одній, — тільки цей годинник своїм цоканням не давав тиші нагоди стати абсолютною. Але й гості, хоч і затамували подих, але довго так всидіти не могли, і тому мить кімнатного затишшя була короткою, але вона встигла надати моменту хвилюючої врочистості.

Папірці зашелестіли. Хтось полегшено зітхнув. Здається, Андрюс.

— Клас! — захоплено прошепотіла Барбора.

Рената обернулася до Вітаса, який сидів поруч, і, всміхаючись, похитала грайливо головою.

— Це, — вона показала пальчиком на свій розгорнутий фант, — твоє місто! А моє — у тебе! Віддай!

Решта зі сміхотливим подивом в очах дивилися, як Рената та Вітас обмінялися фантами.

— А ви що, різні написали? — Барбора подалася вперед, намагаючись розгледіти, що ж там було написано на їхніх фантах.

— Різні, але вони поруч! — пояснила Рената. — Несуттєво! Важливо, що удача нам усміхнулася! Я навіть не вірила!

— Це ж ніяка не миттєва лотерея! — махнув рукою рудий Андрюс. — Ну й якби навіть я витягнув чужу мрію?! Мені вона не потрібна! Мені потрібна своя! Я б її повернув. В обмін на мою, певна річ!

— На нашу! — виправила його Барбора. — А вам, — вона зиркнула на Ренату та Вітаса, — мабуть, ще зарано їхати! Рената хоче до Венеції, а він — у Рим! Ви ще не «синхронізувалися», як ми, — дівчина озирнулася на Андрюса.

Барбора взяла його фант, потім свій, підняла їх так, аби всім було видно. На обох різними почерками було написано одне і те саме слово — «Париж».

— Побачити Париж і померти! — проспівала грайливо Інгрида.

— Вмирати не обов'язково, — Барбора кинула на неї самовпевнений, трошки зарозумілий погляд. — А ось приїхати, побачити і перемогти — це так! І клімат там, до речі, набагато м'якший, ніж у вашій улюбленій Англії!

ЗМІСТ

Розділ 1. Шештокай. 20 грудня 2007 року	5
Розділ 2. Хутір Пієнагаліс. Неподалік від Анікшяя	8
Розділ 3. Шештокай	15
Розділ 4. Вільнюс	17
Розділ 5. Лондон	21
Розділ 6. Дорога на Августів. Підляське воєводство	24
Розділ 7. Париж	27
Розділ 8. Анікшяй	29
Розділ 9. Лондон	39
Розділ 10. Париж	42
Розділ 11. Пієнагаліс. Неподалік від Анікшяя	45
Розділ 12. Дорога на Ломжу. Підляське воєводство	51
Розділ 13. Лондон	59
Розділ 14. Париж	61
Розділ 15. Анікшяй	65
Розділ 16. Лондон	73
Розділ 17. Бжежніци. Мазовецьке воєводство	79
Розділ 18. Париж	88
Розділ 19. Лондон	92
Розділ 20. Пієнагаліс. Неподалік від Анікшяя	95
Розділ 21. Париж	103
Розділ 22. Десь між Згожельцем і Герліцем	109
Розділ 23. Лондон	111
Розділ 24. Анікшяй	115
Розділ 25. Париж	119
Розділ 26. Лондон	123
Розділ 27. Земля Заксен	133
Розділ 28. Анікшяй	135
Розділ 29. Париж	141
Розділ 30. Сейнт Джорджез Гілз. Графство Суррей	147
Розділ 31. Пієнагаліс. Неподалік від Анікшяя	150
Розділ 32. Земля Заксен	156
Розділ 33. Сейнт Джорджез Гілз. Графство Суррей	161
Розділ 34. Париж	164
Розділ 35. Пієнагаліс. Неподалік від Анікшяя	172

Розділ 36. Сейнт Джорджез Гілз. Графство Суррей	178
Розділ 37. Лейпциг. Земля Заксен	185
Розділ 38. Париж	188
Розділ 39. Піенагаліс. Неподалік від Анікшяя	190
Розділ 40. Сейнт Джорджез Гілз. Графство Суррей	196
Розділ 41. Париж	203
Розділ 42. Єна. Земля Тюрингія	212
Розділ 43. Анікшяй	215
Розділ 44. Сейнт Джорджез Гілз. Графство Суррей	219
Розділ 45. Париж	227
Розділ 46. Піенагаліс. Неподалік від Анікшяя	232
Розділ 47. Десь між Єною і Фульдою. Земля Тюрингія	235
Розділ 48. Сейнт Джорджез Гілз. Графство Суррей	243
Розділ 49. Париж	247
Розділ 50. Піенагаліс. Неподалік від Анікшяя	250
Розділ 51. Сейнт Джорджез Гілз. Графство Суррей	257
Розділ 52. Фульда. Земля Гессен	265
Розділ 53. Париж	273
Розділ 54. Піенагаліс. Неподалік від Анікшяя	276
Розділ 55. Сейнт Джорджез Гілз. Графство Суррей	281
Розділ 56. Париж	283
Розділ 57. Десь між Вюрцбургом і Штутгартом. Земля Баден-Вюртемберг	293
Розділ 58. Піенагаліс. Неподалік від Анікшяя	295
Розділ 59. Сейнт Джорджез Гілз. Графство Суррей	302
Розділ 60. Париж	307
Розділ 61. Піенагаліс. Неподалік від Анікшяя	317
Розділ 62. Десь між Еттлінгеном і Оффенбургом. Земля Баден-Вюртемберг	321
Розділ 63. Сейнт Джорджез Гілз. Графство Суррей	326
Розділ 64. Париж	330
Розділ 65. Піенагаліс. Неподалік від Анікшяя	339
Розділ 66. Сейнт Джорджез Гілз. Графство Суррей	346
Розділ 67. Оффенбург. Земля Баден-Вюртемберг	350
Розділ 68. Париж	353
Розділ 69. Піенагаліс. Неподалік від Анікшяя	361
Розділ 70. Сейнт Джорджез Гілз. Графство Суррей	372
Розділ 71. Париж	377
Розділ 72. Оффенбург. Земля Баден-Вюртемберг	392
Розділ 73. Піенагаліс. Неподалік від Анікшяя	399
Розділ 74. Сейнт Джорджез Гілз. Графство Суррей	409
Розділ 75. Париж	412
Розділ 76. Піенагаліс. Неподалік від Анікшяя	418

Шенгенська історія. Литовський роман

Розділ 77. Міттельброн. Альзас	425
Розділ 78. Маргейт. Графство Кент	427
Розділ 79. Десть між Діжоном і Бйоном. Бургундія	431
Розділ 80. Неподалік від Анікшця	447
Розділ 81. Маргейт. Графство Кент	453
Розділ 82. Десть між Фліном і Луневілем	457
Розділ 83. Париж	462
Розділ 84. Пієнагаліс. Неподалік від Анікшця	474
Розділ 85. Апстрит. Кент	481
Розділ 86. Лілль	486
Розділ 87. Десть між Луневілем і Сен-Дізьє	499
Розділ 88. Пієнагаліс. Неподалік від Анікшця	502
Розділ 89. Апстрит. Кент	509
Розділ 90. Лілль	513
Розділ 91. Пієнагаліс. Неподалік від Анікшця	521
Розділ 92. Десть між Сен-Дізьє та Ремсом	527
Розділ 93. Маргейт. Графство Кент	531
Розділ 94. Фарбус. Норд-Па-де-Кале	536
Розділ 95. Пієнагаліс. Неподалік від Анікшця	542
Розділ 96. Маргейт. Графство Кент	545
Розділ 97. Летовище Кале-Дюнкерк. Норд-Па-де-Кале	555
Розділ 98. Фарбус. Норд-Па-де-Кале	559
Розділ 99. Пієнагаліс. Неподалік від Анікшця	569
Розділ 100. Маргейт. Кент	573
Розділ 101. Аррас. Норд-Па-де-Кале	577
Розділ 102. Дюнкерк. Нор-Па-де-Кале	583
Розділ 103. Пієнагаліс. Неподалік від Анікшця	585
Розділ 104. Маргейт. Графство Кент	591
Розділ 105. Фарбус. Норд-Па-де-Кале	599
Розділ 106. Пієнагаліс. Неподалік від Анікшця	610
Розділ 107. Дюнкерк. Норд-Па-де-Кале	615
Розділ 108. Маргейт. Графство Кент	622
Розділ 109. Фарбус. Норд-Па-де-Кале	637
Розділ 110. Пієнагаліс. Неподалік від Анікшця	647
Розділ 111. Дюнкерк. Норд-Па-де-Кале	654
Розділ 112. Фарбус. Норд-Па-де-Кале	658
Розділ 113. Дюнкерк. Норд-Па-де-Кале	669
Розділ 114. Пієнагаліс. Неподалік від Анікшця	673
Розділ 115. Фарбус. Норд-Па-де-Кале	680
Розділ 116. Пієнагаліс. Неподалік від Анікшця	687
Розділ 117. Пієнагаліс. Неподалік від Анікшця	702
21 грудня 2017 року. Пієнагаліс. Неподалік від Анікшця	708